

YAŞLILIK VE YAŞLILARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA 65 YAŞ AYLIĞI BAĞLANMASI İŞLEMLERİ

Mehmet Zülfi CAMKURT

SGK Başmüfettişi, Rehberlik ve Teftiş Ankara Grup Başkanı
Yönetim Organizasyon Uzmanı

ÖZET:

Nüfusun yaşlanması 21.yüzyıla birlikte ortaya çıkan en önemli demografik olgu olup, sosyal güvenlik, istihdam, sağlık, çevre, eğitim, çevre ve toplumsal hayat başta olmak üzere birçok konuda ciddi etkileri olmuştur. Nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak, ülkemizde 65 yaş ve üzeri nüfus her geçen yıl artmaktadır. Dünyada ve ülkemizde her geçen gün sayıları artan yaşlı bireylerin yaşamlarını devam ettirmeleri, sosyal ve ekonomik standartları yükseltmeleri son derece zor, zor olduğu kadar da çok ciddi parasal maliyetlere bağlı bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin kapsadığı önemli risklerden birisi de yaşlılıktır. 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre; 4/a, 4/b ve 4/c statülerinde belirli bir süre çalışıp, gerekli yaş ve prim ödeme gün koşulunu yerine getiren kişiler Sosyal Güvenlik Kurumundan emekli aylığına hak kazanmakta ve bu şekilde sosyal güvenceye kavuşmaktadırlar. Değişen toplumsal koşullar nedeniyle primli sosyal güvenlik sistemi dışında kalan yaşlıların maddi risklere karşı korunması, aylık ve gelir bağlanması ile sağlık yardımı yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. 2022 sayılı Kanun uygulamasıyla; 65 yaşını doldurmuş, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan gelir ve aylık almayan, muhtaç Türk vatandaşlarına, herhangi bir şekilde sigortalı olma ve prim ödeme şartına bağlı olmaksızın 65 yaşını doldurmuş kişilere sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak aylık bağlanmaktadır. Sigortalı olma ve prim ödeme koşuluna dayanmayan bu aylıklar, 65 yaş ve üzeri kişilerin asgari düzeyde yaşamlarını ve sosyal güvenliklerini sağlamaya yönelik olup, devlet bütçesinden sosyal yardım yapılması esasına dayalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Sosyal Güvenlik, Muhtaçlık, Ön İnceleme, Sosyal İnceleme, 65 Yaş Aylığı

PROCEDURES OF GRANTING 65-YEAR-OLD PENSION WITHIN THE SCOPE OF ELDERLINESS AND SOCIAL SECURITY FOR THE ELDERLY

ABSTRACT:

Being the most important demographic fact that arose in the 21st century, ageing of the population has had significant effects on many areas such as social security, employment, health, environment, education, and society. As a result of population ageing, the number of 65 and older citizens is increasing every year. It is extremely difficult for the growing number of elderly people in the world and in Turkey to survive and maintain a certain standard of living which also depends on serious monetary costs. One of the critical risks covered by the social security system is elderliness. According to the provision, number 5510, people who have fulfilled the requirement of age and premium payment by working at 4/a, 4/b and 4/c positions for a certain period of time, are eligible to receive pension, and thus, entitled for social security. The changing social conditions have created the necessity of providing protection against financial risks, monthly pension and health aid for those who are not covered by the social security system. With the provision, number 2022, destitute Turkish citizens who are 65 years old or older and who do not receive income or pension from a social security institution are granted pension without the requirement of having an insurance or paying premium as a necessity of the social state doctrine. The purpose of these pensions that do not require premium payment or being covered by insurance is to provide a subsistence level of living and social security for people at the age of 65 or older and it is based on the principal of giving social relief from the government budget.

Keywords: Old Age, Social Security, Neediness, Prior Review, Social Review, Age 65 Pension

GİRİŞ

21. yüzyılla birlikte ortaya çıkan ve gelişen en önemli demografik olgu “nüfusun yaşlanması”dır. Nüfusun yaşlanması, bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfus içerisindeki çocukların ve gençlerin payının azalması ve yaşlı bireylerin payının göreceli olarak artmasıdır. Demografik dönüşüm olarak da tanımlanabilecek nüfusun yaşlanmasıyla birlikte, nüfusun yaş grupları yapılanması şekil değiştirirken, mortalite ve fertilitede azalma ile birlikte doğumdan sonra beklenen yaşam süresinde artış olmakta, çocuk ve gençlerin nüfus içindeki oranı azalırken yaşlıların oranı artmaktadır¹. Nüfusun yaşlanması, sağlıktan sosyal güvenliğe, çevre ile ilgili konulardan eğitime, iş olanaklarına, sosyal-kültürel faaliyetlere ve aile hayatına kadar toplumun bütün yönlerini etkilemektedir. Demografik değişim sürecinde nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak kamunun tasarruf oranı düşmekte, sağlık harcamaları ve emeklilikte ödenmesi gereken gelir ve aylıklara bağlı harcamalar ise ciddi ölçüde artmaktadır. 65 yaş ve üzeri yaş grubunda görülen hızlı nüfus artışı, önümüzdeki yıllarda sosyal güvenlik sistemlerini tehdit eden en önemli sorunlar arasında olacaktır².

Tıp ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak hastalıkların önlenmesi, erken dönemde teşhis ve tedavilerin sağlanması, koruyucu sağlık hizmetlerinin gelişip yaygınlaşması, doğurganlık hızı ve bebek ölümlerinin azalması vb. faktörlerin ortalama yaşam süresinin artışına olumlu yansımaları olmuştur. Bunun sonucunda gerek dünya ülkelerinde ve gerekse ülkemizde 65 yaş ve üzeri nüfus her geçen yıl artmıştır³.

Dünya çapında 60 yaş ve üzeri gruptaki insanların sayısı büyük bir hızla artmaktadır. Yapılan çalışmalar dünyada yaşlı nüfusun artış hızının (%2,1), genel nüfusun artış hızından (%1,2) daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1970 – 2025 yılları arasında ilgili öngörülerinde yaşlı insan sayısı %22,3 bir artışla 624 milyon olarak tahmin

¹ Aliye MANDIRACIOĞLU, “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, Ege Tıp Dergisi, 2010, 49 (3), s.39

² Pelin Ataman ERDÖNMEZ, “Küresel Demografik Değişim Süreci ve Finansal Sektör Üzerindeki Etkileri”, Bankacılar Dergisi, 2007, S.62, s.66

³ Aynur BAHAR, Serap PARLAK, “Yaşlılık ve Evde Bakım”, Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, 2007, s.33

edilmektedir. Yine, 2025 yılında yaklaşık 1,2 milyar insanın 60 yaş ve üzeri yaşta olacağı, 2050 yılında ise yaşlı nüfusun 2 milyara ulaşacağı ve bunun %80' inin gelişmiş ülkelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir⁴.

Ülkemizde yaşlı bireylerin nüfus içindeki oranı ve sayısı konusunda yapılan çalışma ve araştırmalar, bu konuda dünya nüfusuna paralel bir gelişmenin olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde yapılan sayımlarda 1935 yılında %3,9 olan 65 yaş ve üzeri nüfus, 2000 yılında %5,7, 2005 yılında %5,9, 2010 yılında %7,1 oranına ulaşmıştır. Bu veriler ışığında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından geliştirilen nüfus projeksiyonlarına göre 65 yaş ve üzeri nüfusun 2050 yılında %17,6 ulaşacağı tahmin edilmektedir⁵.

Dünyada ve ülkemizde her geçen gün sayıları artan yaşlı bireylerin yaşamlarını devam ettirmeleri, sosyal ve ekonomik standartları yükseltmeleri son derece zor, zor olduğu kadar da çok ciddi parasal maliyetlere bağlı bulunmaktadır. Yaşlıların ihtiyaçlarının tıbbi, ekonomik ve sosyal imkanlar zorlanarak giderilmeye çalışılması ya da bunun mümkün olmadığı hallerde onlara yaşamlarını devam ettirmeleri ve belirli bir hayat standardının altına düşmemeleri için gerekli her türlü ekonomik, sosyal ve kültürel ortamların sağlanması sağlıklı bir nüfus açısından büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizde yaşlılara yönelik düzenlemelerle bir takım ekonomik ve sosyal haklar verilmiş olmakla ve son yıllarda olması gerektiği gibi istihdama katılma, sosyal hayata entegrasyon gibi konularda pozitif ayrımcılık yapılmakla birlikte, bunların yeterli düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Bu yazımızda, yaşlılık kavramı üzerinde durularak, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun⁶ uyarınca yaşlılara ödenmesi gereken aylıkların bağlanma usul ve esasları her yönüyle ele alınacaktır.

⁴ World Health Organization (WHO), Active Ageing:A Policy Framework, A Contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid, 2002-April, pp.6 http://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/index.html Erişim: 30.10.2013

⁵ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, Ankara, 2007, s.6-9

⁶ Kanun 01.07.1976 tarihinde TBMM' de kabul edilmiş, 10.07.1976 tarihli ve 15642 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

1. YAŞLILIK KAVRAMI VE YAŞLI SAYILMA KOŞULLARI:

Yaşlılık bütün canlılarda görülen temel biyolojik bir süreç olup, zaman faktörüne bağlı olarak kişinin çevreye uyum sağlama yeteneği ile hücre fonksiyonlarının iç ve dış etkenler arasında denge kurma potansiyelinin dereceli olarak azalması şeklinde kendini göstermektedir. Yaşlanmaya bağlı olarak kişilerde ortaya çıkan fizyolojik ve anatomik değişiklikler, hastalıklarının gelişmesini ve olası sonuçlarını da ciddi anlamda etkilemektedir⁷.

İnsanların çocukluk, gençlik ve erişkinlik dönemlerini ifade eden kavramlar gibi, yaşlılık dönemini ifade eden kavram da görecelidir. Yaşlılık kavramı toplumdan topluma değişebildiği gibi, aynı toplum içinde kişiden kişiye hatta tanımlanan zamana bağlı olarak değişkenlik göstermektedir⁸. Yaşlanma ve yaşlılık olgusunun iklim ve coğrafi koşullar, beslenme, çalışan işin niteliği, cinsiyet, kişisel bir takım özellikler (psiko-sosyal durum, stres, kaza vb.) vb. pek çok etkene bağlı olarak değişmesi her zaman ve her yerde geçerli ve kesin bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir.

Yaşlanmayı konu edinen gerontoloji biliminde yaşlanma “kronolojik yaşın ilerlemesiyle, çevresel koşullar altında yaşayan organizmada ya da yetişkin insanda meydana gelen düzenli değişiklikler” olarak tanımlanır⁹. Yaşlılık, fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla ele alınıp değerlendirilmesi gereken çok karmaşık bir süreçtir. Fizyolojik yönüyle yaşlılık, kronolojik yaşla birlikte görülen değişimleri ifade ederken; psikolojik yönüyle algı, öğrenme, psikomotor, sorun çözme ve kişilik özellikleri açısından insanın uyum sağlama kapasitesinin kronolojik yaş ilerledikçe gösterdiği değişimi ifade etmektedir. Sosyolojik açıdan yaşlılık ise, bir toplumda belirli bir yaş grubundan beklenen davranışları ve o toplumun gruba atfettiği değerlerle ilgilidir¹⁰.

⁷ Serdal ÖĞÜT, Emrah ATAY, “Yaşlılık ve Oksidatif Stres”, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2012, 19 (2), s.68

⁸ Ömer Zühtü ALTAN, Yener ŞİŞMAN, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 2003, 7 (2), s.5

⁹ Dilek BAYBORA, Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007, s.5

¹⁰ Tanju BEĞER, Hakan YAVUZER, “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, Klinik Gelişim, 2012, S. 25 (3), s.1, Dilek ER, “Psikososyal Açıdan Yaşlılık”, Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2009, 4 (11), s.134

Yaşlılık kavramını belli bir yaştan hareketle açıklamak, bir tanım yapılması için yeterli olmamakla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından bu konuda yapılmış ve genel kabul gören tanım bu konuda doğru bir fikir verebilir. Dünya Sağlık Örgütünün yaşlılığın tanımı için öngördüğü yaş sınırı 65' tir. Yine Dünya Sağlık Örgütünün yaptığı ayrıma göre 45-59 yaş arası "orta yaş", 60-74 arası "yaşlılık", 75-89 yaş arası "ileri yaşlılık", 90 ve üstü ise "ihtiyarlık" olarak kabul edilmektedir¹¹.

Çalışma hayatı bakımından yaşlılık, bir insanın çalışma verimliliğinin azaldığı ve emekli olduğu dönem olarak da ifade edilir. Bu yönüyle de gerek ülkemizde ve gerekse de birçok dünya ülkesinde 65 yaş, bireylerin emekliye ayrıldığı ve bazı bireylerin sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri boyutuyla özel olarak korunmaya ihtiyaç duyulan bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

2. YAŞLILARA SAĞLANAN SOSYAL GÜVENLİK HAKLARI:

Nüfusun hızla yaşlanması tüm dünyada sosyal güvenlik sistemlerini aktüeryal denge, aktif/pasif sigortalı oranı gibi hususlar başta olmak üzere çeşitli yönlerden etkilemektedir. Endüstrileşme ve hızlı kentleşme, gelecekte aile yapısının çözülmesine neden olmakta, bu da özellikle yaşlıların maddi ve manevi açıdan desteksiz kalması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum ise, yaşlı kişilerin giderek daha yoğun bir şekilde sosyal koruma ve bakım ihtiyacı duymalarına neden olmaktadır¹². Belirtmek gerekir ki, ekonomik sorunlar yaşayan ve sosyal güvenlik kapsamında yer almayan yaşlıların, karşılaşılabilecekleri sağlık sorunlarına kendi başlarına çözüm bulması, sağlık ve bakım giderlerini karşılaması beklenilemez.

Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, her vatandaşa sosyal güvenlik sağlama görevi Anayasamızın 60, 61 ve 62 nci maddelerinde güvence altına alınmıştır. Yaşlıların Devletçe korunması ve sosyal ve ekonomik yardımların yapılması yine sosyal devlet ilkesinin gereğidir. Devletin sosyal risklerin (malullük, yaşlılık, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı,

¹¹ DPT, age., s.10

¹² Ömer Zühtü ALTAN, Sosyal Politika Dersleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2006, s.271

hastalık, analık, işsizlik vb.) oluşmasını önleme görevinin yanı sıra sosyal sigortalar yoluyla riskler ortaya çıktıktan sonra da, zararları telafi edici rolü bulunmaktadır.

Ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal politikalar; sosyal sigorta uygulamaları, sosyal hizmet uygulamaları ve kurumsal bakım ile sosyal yardım uygulamaları olarak üç ana grupta sınıflandırılabilir. Bu sosyal politikalardan konumuzla ilgili olan sosyal sigorta uygulamaları, sosyal güvenlik sisteminin en gelişmiş ve yaygın uygulama alanına sahiptir.

Dar anlamda sosyal güvenlik, bireylerin yaşamın herhangi bir döneminde karşılaşılabileceği tehlikelerin sonuçlarına karşı korunması ve onlara bu tehlikelere karşı gelecek güvencesi sağlanması şeklinde tanımlanabilir. Sosyal güvenlik sistemlerinin devlet otoritesi tarafından yasal olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri, esas itibarıyla “primli sosyal güvenlik rejimi” ve “primsiz sosyal güvenlik rejimi” olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Çalışanların gelecekte karşılaşılabilecekleri sosyal risklerin karşılanmasına yönelik olarak işçi ve işverenlerin zorunlu maddi katılımıyla finanse edilen sistem “primli sosyal güvenlik rejimi” olarak ifade edilir. Primli sosyal güvenlik rejimi; özel sigortalardan farklı olarak, kar amacı gütmeyen, katılımı zorunlu, kamu hukuku karakterinde sosyal sigorta ilişkisi kuran bir yapıdadır. Sosyal sigorta ilişkisi; işveren, sosyal sigorta kurumu, sigortalı ile hak sahiplerinin de dahil olduğu bir tür kamu hukuku borç ilişkisidir¹³.

İşveren ve sigortalıların primli sosyal güvenlik sistemlerinde yaşlılık sigortası kolundan yaşlılık aylığı bağlanmasını uygulamasının temelinde; sigortalının sigortalılık süresi boyunca ödemiş olduğu primlerle oluşan fonların getirisinden yararlanmaya hak kazanması, çalışmak zorunda kalmaması, harcanılarak tüketilen işgücünün tazmine edilmesi veya geçmişteki emek ve çalışmanın ödüllendirilmesi¹⁴ yer almakla birlikte, yaşlılığın gelecekte tüm insanların karşılaşılabilecekleri fiziksel bir risk olarak görülmesi nedeni önemli bir etken olarak ortaya çıkar¹⁵.

¹³ Müjdat ŞAKAR, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, 5.Baskı, İstanbul, 2013, s.173

¹⁴ Sait DİLİK, Sosyal Güvenlik, Kamu-İş, Ankara, 1991, s.89-91

¹⁵ ALTAN/ŞİŞMAN, age. s.6

Sosyal güvenlik sisteminin kapsadığı önemli risklerden birisi de yaşlılıktır. Yaşlılara sağlanan sosyal güvenlik hakları (yaşlılık aylığı bağlanması) geçmişte çok çeşitli kanunlarla¹⁶ sağlanmakta iken, sosyal güvenlik reformuyla birlikte hali hazırda 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla sağlanmaktadır. 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre; 4/a, 4/b ve 4/c statülerinde belirli bir süre çalışıp, gerekli yaş ve prim ödeme gün koşulunu yerine getiren kişiler Sosyal Güvenlik Kurumundan emekli aylığına hak kazanmakta ve bu şekilde sosyal güvenceye kavuşmaktadırlar.

Yaşlılık, kişileri çalışamaz duruma düşüren, gelir kaybına yol açan ve sonuçta sigortalıyı ve ailesini ekonomik (geçim sıkıntısı) ve sosyal zorluklarla karşı karşıya bırakabilen ciddi sosyal bir risktir¹⁷. Bütün sosyal güvenlik sistemlerinde belli bir kronolojik yaş, yaşlılık sigortası yardımlarının başlayacağı yaş olarak belirlenmiş olup, buna emeklilik yaşı da denilmektedir. Emeklilik yaşı; ülkelerin sosyal ve demografik yapısı ile istihdam politikaları başta olmak üzere bir çok etkene bağlı olarak farklılık göstermektedir¹⁸. Nüfus yaşlanmasıyla karşı karşıya bulunan ülkelerde emeklilik yaşı genel olarak 60 yaş ve yukarısı olarak belirlenmiştir. Ülkemizde de, yaşlılık sigortasından kişilere aylık bağlanması için kanundan öngörülen sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısının yanı sıra belirli bir yaşın doldurulmuş olunması şartı da aranmaktadır.

Yaşlılık sigortası, ölüm ve malullük sigortası gibi uzun vadeli sigorta kollarından olup, uzun süreli sosyal sigorta yardımlarının yapılmasına dayanan önemli bir sigorta koludur. Bu sigorta koluyla, sigortalının belirli bir yaşa ulaşması sonucu çalışma gücünde meydana gelen azalmalar nedeniyle gelir kaybının giderilmesi amaçlanmıştır¹⁹.

¹⁶ 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu.

¹⁷ Müjdat ŞAKAR, Sosyal Sigortalar Uygulaması, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Şubat-2011, s.130

¹⁸ Müjdat ŞAKAR, Meslek Yüksekokulları İçin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Mart-2010, s.277

¹⁹ Ali GÜZEL, Ali Rıza OKUR, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Ekim-2012 s.546

Yaşlılık sigortasından yapılacak temel sosyal sigorta yardımı, yaşlılık aylığı bağlanmasıdır. Ancak istisnai olarak toptan ödeme yapılabilmektedir. Bunların yanı sıra, yaşlılık aylığı alanlara sağlık yardımı yapılmakta, vergi iadesi ve sosyal yardım zammı ödenmekte, bazı durumlarda yol parası ve zorunlu birtakım giderler de karşılanmaktadır²⁰.

Sigortalılara yaşlılık sigortasından sağlanan yaşlılık aylığı ve toptan ödeme yardımlarından sadece birisi verilebilir. Gerekli olan yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi koşullarını yerine getirip yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanan bir kişi, bu hakkından vazgeçip toptan ödeme yapılmasını isteyemez²¹. Bunun yanı sıra bir kişi kendisine hem toptan ödeme yapılması hem de yaşlılık aylığı ödenmesini isteyemez. Toptan ödeme esas itibarıyla; yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını sağladığı halde yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayanlara, sigortalılık niteliklerinin sonlanması ve istemeleri halinde, ödemiş oldukları malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin bir defaya mahsus olarak topluca geri olarak verilmesidir. Toptan ödeme tutarı, sigortalının sigortalılık süresi boyunca ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarının, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısıyla güncellenerek hesaplanır²².

Sigortalılara yaşlılık sigortasından aylık bağlanabilmesi için 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda öngörülen bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Buna göre yaşlılık aylığı bağlanması için; belirli bir yaşı tamamlamış olmak, gerekli prim ödeme gün sayısını tamamlamış olmak, belirli bir süre sigortalı olmak, çalıştığı işten ayrılmak ve Sosyal Güvenlik Kurumuna yazılı talepte bulunmak gerekmektedir.

Bilindiği üzere, ülkemizde sosyal güvenlik programlarından yararlanan ve gerçek anlamda sigortalı olup, emekli olabilenlerin sayısı henüz yeterli düzeye ulaşmamıştır. Bir başka deyişle, ülkemizde sosyal güvenlik

²⁰ Resul KURT, Murat GÖKTAŞ, Murat ÖZDAMAR, Erden ÇAKAR, Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Güvenlik Rehberi, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Eylül-2012, s.153-154, Güzel/Okur, age, s.324,

²¹ Mustafa ÇENBERCİ, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985, s.362

²² Ataman YILMAZ, Tahsis Mevzuatı ve İşlemleri, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Tahsisler Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, s.187-188

bilinci yeterince oluşmamıştır. Bu durum ise, değişen toplumsal koşullar nedeniyle primli sosyal güvenlik sistemi dışında kalan yaşlıların maddi risklere karşı korunması, aylık gelir bağlanması ve sağlık yardımı yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. Sosyal güvenlik bilincinin gelişmemesinin en önemli olumsuz sonuçlarından birisi kayıt dışı çalışmadır. Kayıt dışı çalışmanın sakıncaları ileriki yaşlarda ortaya çıkmakta, özellikle belirli bir yaşa kadar yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli olan prim ödeme gün sayısı koşulunu ya da sigortalılık süresi şartını yerine getiremeyen kişiler, yaşlılık aylığından ve bu aylıktan sağlanan sosyal yardımlardan yararlanamamaktadırlar. Tam da bu noktada, devreye primsiz sosyal güvenlik sistemi girmektedir.

Primsiz sosyal güvenlik rejimi, toplumdaki muhtaç veya güçsüz bireylerin korunmasına yönelik olarak sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak kişilere karşılıksız yapılan sosyal yardım ve hizmetlerden oluşmaktadır. Primsiz sosyal güvenlik rejiminin belirleyici özelliği, yardımlardan yararlanan kişilerin bu yardımlardan yararlanmak için önceden herhangi bir şekilde prim ödemiş olmak zorunluluğunun bulunmamasıdır. Primsiz sosyal güvenlik rejimi, genellikle primli rejimin kapsamı dışında kalmış kimsesiz, muhtaç durumda olan kişilere yardım ve hizmet vermeyi amaçlamaktadır²³. Bu yönüyle primsiz sosyal güvenlik rejimi, toplumsal bütünlüşmeyi sağlayarak sosyal güvenliğin yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Bu bağlamda, ülkemizde 2022 sayılı Kanuna göre 65 yaşından büyük olup, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan gelir ve aylık almayan, muhtaç olan Türk vatandaşlarına hayatta oldukları sürece aylık bağlanmaktadır. 65 yaş aylığı uygulaması, son derece geniş kapsamlı kamu sosyal güvenlik harcaması olup, iyi bir sosyal güvence örneğidir²⁴. Bu şekilde belirtilen kişilerin sağlık hizmet sunucularından (hastane, tıp merkezi vb.) sağlık yardımı alması da sağlanmaktadır. Bunların yanı sıra, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olmayan ve muhtaç durumda bulunan yaşlılara 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu gereği de yardım yapılmaktadır.

²³ Ali GÜZEL, Ali Rıza OKUR, Nurşen CANIKLIOĞLU, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2012, s. 983

²⁴ Cemal Hüseyin GÜVERCİN, "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliği Tarihçesi", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Ankara, 2004, Cilt:57, Sayı:2, s.92

3. 65 YAŞ AYLIĞI BAĞLANMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR:

3.1. 65 Yaş Aylığı ve Aylık Tutarı:

Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne ad altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (1.620) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda bağlanan aylıktır.

Belirtmek gerekir ki, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3' ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimseler, muhtaç kabul edilemez ve kendilerine aylık bağlanamaz.

65 yaşın doldurulmasından önce 2022 sayılı Kanun kapsamında %40 - %69 arası özürlü aylığı bağlanmış olan kişilerin aylıklarının aynı şekilde ödenmesine devam olunur. Bir başka deyişle, 65 yaşın doldurulmasından sonra da bağlanacak aylık türünde bir değişiklik olmaz.

3.2. 65 Yaş Aylığı Bağlanma Şartları

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaşındaki kişilere aylık bağlanabilmesi için yaş koşulunun dışında da bir takım koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu koşullar; kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, yazılı başvuruda bulunması, belirli bir yaşta olması, kanunen bakmakla yükümlü kişinin olmaması, muhtaç olması şeklinde özetlenebilir. 65 yaş aylığının bağlanması için gerekli şartlar aşağıda açıklanmıştır.

3.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olma:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı bağlanması için gerekli ilk koşul, kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasıdır. Türkiye

Cumhuriyeti vatandaşı olmayan bir kişi, diğer tüm koşulları taşısa dahi, 2022 sayılı Kanun kapsamında kendisine aylık bağlanması sözkonusu olmayacaktır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı doğumla kendiliğinden ya da sonradan kazanılmaktadır²⁵. Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı; soy bağı yoluyla ya da doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılır.

Doğumla kazanılan vatandaşlık, hukuken doğum anından itibaren anlam kazanmakta ve kanunlar karşısında hüküm ifade etmektedir. Soy bağı yoluyla vatandaşlık ise, Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı anne veya babadan evlilik birliği içinde doğan ya da Türk vatandaşı anne ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan çocukların Türk vatandaşı olması şeklinde gerçekleşmektedir. Türk vatandaşı baba ve yabancı anneden evlilik birliği dışında doğan çocuk ise, soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığı kazanmaktadır.

Kişinin doğduğu yer vatandaşlığın kazanılmasının esaslarındandır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde doğan ve yabancı anne ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşdır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunmuş olan çocuklar, aksi sabit olmadıkça (anne-babadan dolayı başka ülkenin vatandaşı olma vb.) Türkiye’de doğmuş sayılır ve Türk vatandaşı kabul edilir.

Türk vatandaşlığı; soy bağı yoluyla ya da doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılmanın yanı sıra, sonradan da kazanılabilmektedir. Buna göre, soy bağı ve doğum yeri esasına bağlı olmamakla birlikte, yetkili makamların (idari ve adli) kararlarına veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kazanılıp kullanılmasına bağlı olarak da Türk vatandaşlığı kazanılır.

2022 sayılı Kanun kapsamında engelli veya engelli yakınına aylık bağlanması için gerekli ilk koşul, kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasıdır. Türk vatandaşlığının soy bağı yoluyla ya da doğum yeri esasına

²⁵ Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesiyle ilgili hususlar, 29.05.2009 tarihinde kabul edilip, 12.06.2009 tarihli ve 27256 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda düzenlenmiştir.

göre kendiliğinden kazanılması ile sonradan kazanılmasının (yetkili makam kararı, evlat edinilme, seçme hakkının kullanılması) aylık bağlanmasına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

3.2.2. Yaş Koşulunun Gerçekleşmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı bağlanabilmesi için gerekli koşullardan birisi de, belirli bir yaşta olmaktır. Buna göre yaşa bağlı olarak aylık bağlanabilmesine hak kazanılabilmesi için kişinin 65 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Kişilerin yaşının tespitinde, 2022 sayılı Kanunun yayımlandığı tarihte nüfus kayıtlarında yer alan doğum tarihleri esas alınır. Kişinin 65 yaşından gün alması aylık bağlanması için yeterli değildir. Mutlak suretle, 65 yaşının doldurulmuş olması, 66 yaşından gün alınması gereklidir. Bir başka deyişle, 65 yaşını doldurmamış kişiler, 2022 sayılı Kanun kapsamında gerekli diğer koşulları taşıyalar dahi yaştan dolayı aylık bağlanmaz.

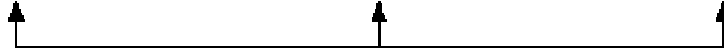
Kişilerin aylık bağlanmasıyla ilgili taleplerinin değerlendirilmesi sırasında, doğum tarihlerinde herhangi bir nedenle (mahkeme kararı vb.) düzeltme yapıp yapılmadığına da dikkate edilmektedir. Müracaat sahibinin 65 yaşını doldurup doldurmadığının tespitinde, doğum tarihlerinde sonradan yapılmış olan düzeltmeler dikkate alınmaz. Yine, 2022 sayılı Kanunun yayımlandığı tarihten geriye doğru bir yıl içinde yapılmış düzeltmeler yaşın tespitinde dikkate alınmaz. Kanun koyucunun yapmış olduğu bu düzenleme, kişiler tarafından doğum tarihlerinde sonradan yapılacak düzeltmelerle hak etmediği halde kapsama dahil olunmasının, bir başka deyişle haksız aylık alınmasının önüne geçmeye yöneliktir²⁶. Yaşlılık aylığı başvurusu yapılabilmesi için kişinin müracaat tarihinde 65 yaşını gün ay ve yıl olarak doldurmuş olması gerekmektedir. Müracaat tarihinde sadece yıl olarak 65 yaşının doldurulmuş olunması durumunda, aylık talebi kabul edilmeyecektir.

Örnek:1 13 Aralık 1948 doğumlu (A) kişinin yaşlılık aylığı için 20.11.2013 tarihinde başvuruda bulunduğunu varsayalım. Bu durumda, aylık başvurusu müracaat tarihinde kişi 65 yaşını gün ve ay olarak doldurmadığı için reddedilecektir.

²⁶ Ali Nazım SÖZER, Sosyal Devlet Uygulamaları, Cemiyet Yayınları, İzmir, 1997, s.50

Kamu-İş; C:13, S:3/2014

Doğum Tarihi	Aylık Başvurusu	Başvuruda Bulunabileceği Tarih
13 Aralık 1948	20.11.2013	14.12.2013

Nüfus kaydında, doğum tarihi gün ve ay olarak yazılı olmayan kişiler, 65 yaşını doldurduğu yılın Temmuz ayı içinde başvuru yapabilirler.

Örnek:2 1948 doğumlu (B) kişinin yaşlılık aylığı için 25.06.2013 tarihinde başvuruda bulunduğunu varsayalım. Bu durumda, aylık başvurusu müracaat tarihinde kişi 65 yaşını doldurmuş kabul edilmeyeceği için reddedilecektir.

Doğum Tarihi	Aylık Başvurusu	Başvuruda Bulunabileceği Tarih
00.00.1948	25.06.2013	s 01.07.2013

3.2.3. Yazılı Başvuruda Bulunma:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı bağlanması için gerekli en temel koşullardan birisi de, kişinin aylık bağlanması için müracaatta bulunmasıdır. Aylık bağlanması için başvuruların mutlaka yazılı olarak ve yetkili makamlara yapılması gerekmektedir. Başvuruların şekli, yapılacak yer, usul ve esasları v.b. hususlar ayrıntılı olarak aşağıda açıklanmıştır.

3.2.4. Kanunen Bakmakla Yükümlü Kişinin Olmaması:

2022 sayılı Kanuna göre 65 yaş aylığı bağlanması için, başvuruda bulunan kişiye kanunen bakmakla yükümlü kişinin bulunmaması gerekmektedir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için “kanunen bakmakla

yükümlü kişisi olmama” ve “nafaka yükümlüsü” kavramlarının açıklanması yararlı olacaktır. Bu kavramlar, 2022 sayılı Kanunun uygulama yönetmeliğinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun²⁷ 364 üncü maddesinde atıfla açıklanmıştır.

Türk Medeni Kanununa göre, eş ile anne ve babanın bakım borçlarına ilişkin kanuni zorunluluklar saklı kalmak kaydıyla herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile refah durumlarına göre kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Buna göre nafaka yükümlüsü; üstsoy, altsoy ve refah durumuna göre kardeşleri ifade etmektedir. Medeni Kanunumuza göre, üstsoy-altsoy hısımlığı, bir diğerinden gelen gerçek kişiler arasındaki hısımlığı ifade etmektedir. Üstsoy hısımlığı bir kişinin; anne, baba, büyükanne, büyükbabası ve daha yukarıdakilerle olan hısımlığı, altsoy hısımlığı ise bir kişinin çocukları, torunları ve onların altındakilerle olan hısımlığı ifade etmektedir.

Medeni Kanunumuza göre üstsoyu ve altsoyu ile kardeşi bulunmayan veya üstsoyu veya altsoyu ile kardeşi bulunmakla birlikte, bir veya birden fazla yakınından toplam olarak 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen tutara eşit veya daha fazla tutarda nafaka almayan veya alması mümkün olmayanlar “kanunen bakmakla yükümlü kişisi olmayan” kişiler olarak kabul edilmekte ve diğer koşulları taşımaları kaydıyla 2022 sayılı Kanuna göre 65 yaş aylığı bağlanmasına hak kazanmaktadırlar.

3.2.5. Muhtaç Olma ve Muhtaçlığın Tespiti:

Muhtaçlık dar anlamda, ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılamaya yetecek gelire sahip olmama durumu olarak tanımlanabilir. Daha açık bir ifadeyle, bakmaya mecbur olduğu aile bireylerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı olmayanların içinde bulunduğu durum muhtaçlık olarak nitelendirilir. Bu bağlamda, bakacak kimsesi olmayan ve kendisine de bakacak derecede sağlığı ve maddi olanakları bulunmayan kişiler de “muhtaç” olarak ifade edilebilir.

²⁷ 22.11.2011 tarihinde T.B.M.M’ de kabul edilmiş, 08.12.2011 tarihli ve 24607 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır.

Ülkemizde muhtaçlığın belirlenmesindeki ana kriter, 16 yaşından büyük işçiler için tespit edilen asgari ücrettir. Genel bir ifadeyle, 4857 sayılı İş Kanuna göre 16 yaşından büyük işçiler için tespit edilen asgari ücretin net tutarından daha az aylık geliri olup, kendisini ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre bakmaya mecbur olduğu aile fertlerini geçindirmeye yetecek kadar malı da (para veya o mahiyetteki kıymetler dahil) olmayan kişiler muhtaç sayılabilir²⁸.

2022 sayılı Kanun uygulamasında muhtaçlık belirlenirken İş Kanununa göre 16 yaşından büyük işçiler için belirlenen asgari ücretin aylık net tutarı esas alınır. Bu bağlamda, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3' ünden az olanlar ile bu tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olmayan kişiler "muhtaç" kabul edilirler²⁹.

2022 sayılı Kanun anlamında aylık bağlanacak kişilerin muhtaçlık durumları, yaşanılan hanedeki kişi sayısı, gelir, servet ve harcamaları esas alınarak belirlenir³⁰. Muhtaçlığın tespitine yönelik olarak hanenin gelir ve harcama durumları ayrı ayrı belirlenerek, harcamalar hanenin gelir seviyesinin bir göstergesi olarak dikkate alınır ve hiçbir şekilde tespit edilen gelir tutarından çıkarılmaz. Hemen belirtelim ki, harcama ve gelir tutarları arasındaki farkın harcamaların fazlalığından kaynaklanması durumunda fark, gelir tutarına eklenir ve hesaplama bu şekilde dikkate alınır³¹. Gelirin harcamalardan fazla olması durumunda aradaki fark, harcamalara eklen-

²⁸ Turhan İÇLİ, "Engellilerin 2022 Sendromu", 20.09.2013 tarihinde [http://www.altinokta.org.tr/yazarlar.php?veri=tabanından erişildi](http://www.altinokta.org.tr/yazarlar.php?veri=tabanından%20erişildi).

²⁹ 2013 yılının ikinci yarısı için muhtaçlık sınırı $730,29/3 = 243,43$ olarak belirlenmiştir.

³⁰ 2022 sayılı Kanunun muhtaçlığın belirlenmesine yönelik uygulamalarında objektif kriterler belirlenmemişken, yayımlanan son uygulama yönetmeliğinde muhtaçlığın puanlama formülü ile belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Muhtaçlığın tespitinde puanlama formülü uygulamasına geçilmesi ön görülmeyle birlikte, puanlama formülünün uygulama şekli ve zamanına yönelik bir açıklama getirilmemiştir. Bunun yerine puanlama formülü uygulamasına geçinceye kadar muhtaçlığın, gelir, servet ve harcamalar esas alınarak hesaplanacağı belirtilmiştir.

³¹ Düşüncemize göre, harcama tutarlarının geliri aşan kısmının herhangi bir araştırma yapılmadan her şartta gelire eklenmesi her zaman muhtaçlığın doğru olarak tespitini sağlamaz. Ülkemizde yardımlaşma ve dayanışma kültürünün gereği olarak hemşeri dernekleri, muhtarlıklar, belediye başkanlıkları, komşular, hayırseverler tarafından ihtiyaç sahiplerine nakdi (zekat, sadaka vb.) ve ayni (yiyecek, giyecek, içecek) yardımların sıklıkla yapıldığı bir gerçektir. Bu nedenle de, harcamaların gelirden fazla olması durumunda, fazlalığın gelire mi yoksa değişik kişi ve kuruluşlarca yapılan yardımlara mı dayalı olduğunun sosyal incelemeler sırasında uzmanlarca belirlenmesi muhtaçlığın daha doğru olarak tespitini sağlar.

mez. Muhtaçlığın belirlenmesinde hanenin gelir ve harcamaları aşağıda açıklandığı şekilde belirlenir³².

Hanenin gelir durumu;

- Tespit/beyan edilen aylık net maaş, ücret, nafaka, yevmiye ve diğer gelirlerin yıllık tutarının aylık ortalaması,
- Hanenin; mülkiyeti hane bireylerinden birine ait olan ikamet ettiği konutu ile mülkiyeti başka birine ait olmakla birlikte kira ödemediği konutu için konutun (takdir edilen/beyan edilen) rayiç bedelinin 240' ta biri,
- Hanenin ikamet ettiği konut haricinde diğer konutları için (takdir edilen/beyan edilen) rayiç bedelinin 240' ta biri ve (takdir edilen/beyan edilen) kira getirisinin toplamı,
- İkamet edilen konut haricindeki konut için kira geliri elde edilmiyorsa veya kira geliri beyan edilmiyorsa konutun rayiç bedelinin 120' de biri,
- Dükkânlar için rayiç bedelin 240' ta biri ve (takdir edilen/beyan edilen) kira getirisinin toplamı,
- Dükkân için kira geliri elde edilmiyorsa veya kira geliri beyan edilmiyorsa dükkânın rayiç bedelinin 120' de biri,
- Hanenin arazi, tarla ve benzeri için rayiç bedelin 240' ta biri ve (takdir edilen/beyan edilen) aylık (zirai/ticari/kira ve benzerleri) getirisinin toplamı,
- Hanenin binek aracı için aracın kasko/rayiç bedelinin 120' de biri,
- Hanenin ticari/zirai amaçlı aracı için aracın kasko bedelinin 120'de biri, kasko bedelinin belirlenememesi halinde ise rayiç bedelinin 120' de biri ile bu araçların (takdir/beyan edilen) aylık (zirai/ticari/kira ve benzerleri) getirisinin toplamı,

³² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 16.02.2012 tarihli, B.02.1.SYD.0.73.00. 00.010.06.01-591 (2012/07) sayılı Genelge,

- Hanenin büyük ve küçükbaş hayvanları için il/ilçe gıda tarım ve hayvancılık müdürlüklerinden temin edilen yıllık getiri miktarının aylık tutarı,
- Hanenin tespit/beyan edilen banka mevduatları için aylık faiz getirisinin iki katı tutar,
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun Ek 7 nci maddesi gereğince yapılan evde bakım ödemeleri ve 2022 sayılı Kanun gereğince bağlanan aylıklar hariç olmak üzere sürekli ve düzenli olarak alınan şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, burs, harçlık gibi nakdî sosyal yardımların aylık ortalaması,
- Aynı hanede ikamet etmemesine rağmen nafaka yükümlüleri tarafından sağlanan destek tutarı,
- Tarımsal destek geliri tutarı,
- Uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışanların gelirleri,
- Diğer gelirlerin toplamının aylık ortalaması,

dahil edilerek yapılan hesaplama ile belirlenir. Belirtmek gerekir ki, hanenin gelir durumunun tespitine yönelik yapılacak işlemlerde, taşınır ve taşınmazların tespit edilen rayiç bedelleriyle ilgili değerlendirme ilgili Sosyal Yardımlaşma Vakfı Mütevelli Heyetince yapılır.

Hanenin harcama durumu ise; gıda, giyim, kira, ısınma, eğitim, sağlık, ulaşım, eğlence ve benzerlerine yapılan yıllık ödemelerin aylık ortalaması dâhil edilerek yapılan hesaplama ile tespit edilir.

4. 65 YAŞ AYLIĞININ BAĞLANMASI, AYLIK BAĞLAMA İÇİN BAŞVURU VE DEĞERLENDİRME:

2022 sayılı Kanun uygulamasında 65 yaş aylığının bağlanmasıyla ilgili hususlara aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

4.1. Genel Hususlar ve Başvuru:

65 yaş aylığı bağlanmasına ilişkin başvuruların, kişilerin adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde kayıtlı ikametgahının bulunduğu Sosyal Yardımlaşma Vakfına şahsen ve yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Aylık başvurusunun yaşlı tarafından şahsen yapılması esas olmakla birlikte, kanuni temsilciler tarafından yapılması da mümkündür. Ancak bu durumda, mahkemenen alınmış karar örneğinin, vekil tarafından müracaatlarda da vekaletname örneğinin matbu olarak hazırlanmış Aylık Başvuru Formuna eklenmesi gerekmektedir. Yaşlıya vasi atanmış olunması durumunda, atanmış vasilere ilişkin mahkemece verilmiş vesayet kararının aslı ya da noter tarafından onaylı sureti de müracaat sırasında istenilmektedir.

Aylık bağlanmasına ilişkin başvurularda eksik belge ile yapılan başvurular dikkate alınmayacağından, hak kaybına uğramamak ve gereksiz zaman kayıplarıyla karşılaşmamak için kişilerin belgelerini eksiksiz başvuru formuna eklemesi gerekmektedir. Eksik belgeyle yapılan başvurular kabul edilmeyip, eksik belgelerin tamamlanmasıyla birlikte sisteme işlenmektedir. Başvurusu kabul edilen müracaat sahiplerine, taleplerini takip etmelerine de yarayacak Başvuru Alındı Belgesi verilmektedir.

4.2. Başvurularla İlgili Ön İnceleme ve Sosyal İnceleme Yapılması:

65 yaş aylığı bağlanmasına ilişkin başvurularla ilgili, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlıklarınca “ön inceleme” ve “sosyal inceleme” olmak üzere iki aşamalı inceleme yapılmaktadır. Ön inceleme, müracaat evraklarının tamam olup olmadığı, usulüne uygun düzenlenip düzenlenmediği hususlarının tespitine yönelik olarak yapılır.

Sosyal inceleme, müracaat sahibiyle ilgili çeşitli bilgilerin tespiti ve teyidine yönelik olarak hane ziyareti ve çevre araştırmasından elde edilen bilgilerden oluşur. Sosyal inceleme; başvuru formunda beyan edilen bilgiler ile merkezi veri tabanlarından yapılan sorgulamalar doğrultusunda elde edilen bilgilerin doğrulanması ve hanenin genel durumunun mahallinde tespit edilmesi amacıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı personeli tarafından başvuruda bulunanın ikametgâhına ve çevresine gidilmek ve hane ziyaret bilgi formu doldurulmak suretiyle gerçekleştirilir.

Sosyal inceleme, ön incelemeden farklı olarak belirli zaman periyotlarında tekrarlanır. Aylık almaya hak kazanan kişilerin durumlarında değişiklik olup olmadığına yönelik olarak sosyal incelemeler her yıl yenilenir. Her bir inceleme sonucunda bilgi formları düzenlenerek, kişilerin durumu tekrar değerlendirilir.

4.3. Başvuruların Aylık Bağlama Yönünden Değerlendirilmesi:

4.3.1. Aylığa Hak Kazanma ve Aylık Bağlanmasıyla İlgili Genel Hususlar:

Türk vatandaşı olmakla birlikte, 65 yaşını dolduran her kişinin 2022 sayılı Kanun kapsamında sağlanan aylıktan yararlanması mümkün değildir. 2022 sayılı Kanun ve kanunun uygulanmasına yönelik yönetmelik hükümlerinde 65 yaş aylığının bağlanmasıyla ilgili birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlar anılan kanunun uygulama yönetmeliğinde tereddüde yer bırakmayacak açıklıkta ve tek tek sayılmıştır³³.

Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3' ünden az olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olmayan kişilerin, 2022 sayılı Kanun uygulamasında muhtaç sayılacağı daha önce açıklanmış idi. 2022 sayılı Kanun uygulamasında muhtaç sayılan kişilere, durumlarına ve gerekli özel koşulları sağlamış olup olmadıkları da dikkate alınarak 65 yaş aylığı bağlanır.

65 yaşını doldurmuş olan kişiyle aynı hanede yaşayan ve sosyal güvenceye sahip bireylerin bulunması durumları, aylığa hak kazanılmasında tek başına engel teşkil etmez. Bu durumda, hanenin gelir ve harcamaları göz önünde bulundurularak, muhtaçlık durumu tespit edilir ve aylık bağlamayla ilgili işlem bu husus dikkate alınarak tesis edilir. Daha açık bir ifadeyle, değerlendirmeler sonucu hane içinde kişi başına düşen geliri muhtaçlık sınırının altında olanlara aylık bağlanır.

³³ Mehmet Zülfi CAMKURT, "2022 Sayılı Kanun Uygulamasında Aylık Bağlamada Usul ve Esaslar", Mali Çözüm, 2010, 101, s. 248

2022 sayılı Kanun kapsamındaki aylıklara ilişkin tüm iş ve işlemlerin zorunlu haller dışında (mücbir sebepler, sistem arızaları, kontroller vb.), başvuru tarihinden itibaren en geç bir ay içinde tamamlanması gerekmektedir.

Yaşlılık aylığı almakta olan kişilerin, özürlü aylığı talebinde bulunmaları da mümkündür. Yaşlılık aylığı almakta iken, özürlü aylığı talebinde bulunan kişinin, bu aylığı alabilmesi için özür derecesinin %70 ve üzeri olması gerekmektedir. Özür derecesi %70' in altında olan kişilerin bu yöndeki taleplerinin, başvuru sırasında kabul edilmemesi gerekmektedir. Başvurunun kabul edilerek gönderilmesi durumunda talep, değerlendirilmeye alınmadan reddedilecektir.

Yaşlılık aylığı almakta iken, yaşlılık aylığının özürlü aylığına dönüştürülmesini isteyen ya da rapor süresinden dolayı yeni rapor alması gerekenlerden yalnızca sağlık kurulu raporu istenilmektedir. Daha önce Sosyal Yardımlaşma Vakfına verilmiş olan belgeler yeniden istenilmemektedir.

4.3.2. 65 Yaş Aylığı Bağlanmayacak Durumlar:

65 yaş aylığı bağlanması için başvuruda bulunan kişilerle ilgili sistem³⁴ üzerinden yapılan sorgulamalar sonucu elde edilen veriler ile sosyal incelemelerden elde edilen bilgilere istinaden;

- Hangi ad altında olursa olsun sosyal güvenlik kurumlarından bir gelir veya aylık hakkından faydalananlar ile isteğe bağlı prim ödeyenler dahil üzere sosyal güvenlik kurumlarına uzun vadeli sigorta kolları kapsamında sigortalı olmayı gerektirecek şekilde bir işte çalışanlar,
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun' unun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar,

³⁴ Sistemle ifade edilen; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından geliştirilen, vatandaşların sosyal yardım için başvurularından hak sahipliğinin belirlenmesi ve ilgili yardım ya da desteğin teslimine kadar bütün süreçlerini içeren, karar destek sistemi niteliğinde çevrimiçi olarak çalışan e-devlet uygulaması olan "Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi" dir.

- Muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde nafaka bağlanmış veya bağlanması mümkün olanlar,
- Muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde mahkeme kararıyla veya bir mevzuat gereği bağlanmış devamlı bir geliri bulunanlar,
- Herhangi bir şekilde muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde devamlı gelir sağlayan ya da sağlaması mümkün olanlar,
- Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda iâşe ve ibateleri dâhil olmak üzere sürekli bakımı yapılan veya yaptırılanlar,
- Malları ve gelirleri devredilerek bir sözleşmeyle gerçek veya tüzel kişilerce kendilerine bakılanlar,

aylık bağlanmasına hak kazanamaz.

5. AYLIKLARIN BAŞLANGICI, ÖDENMESİ, ARTTIRILMASI, KESİLMESİ VE GERİ ALINMASI:

5.1. Aylık Hakkı, Aylıkların Başlangıcı ve Ödenmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında ilgili Vakıf Mütevelli Heyeti kararı ile muhtaçlığı tespit edilerek 65 yaş aylığı bağlanmasına karar verilen kişilerin aylığa hak kazandıkları tarih, başvuru tarihini takip eden aybaşıdır. Daha açık bir ifadeyle, kişilerin aylık bağlanmasıyla ilgili başvuru formlarının müracaat edilen Sosyal Yardımlaşma Vakfının kaydına alındığı tarihi takip eden aybaşından itibaren -muhtaçlıklarına karar verilmiş olunması kaydıyla- aylıkları başlamaktadır.

2022 sayılı Kanun uygulaması kapsamında muhtaçlık kararı verilmiş olmak kaydıyla, başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren 65 yaş aylığına hak kazanılmaktadır. Muhtaçlık kararının verilmesindeki gecikmeler nedeniyle, kişinin birikmiş olan aylıkları kendisine defaten ödenir. Bir başka deyişle, aylığa hak kazanma başlangıç tarihinden ilk aylık ödemesinin yapıldığı ödeme dönemine kadar olan aylık hakları için, aylığın bağlandığı tarihi takip eden ilk ödeme döneminde toplu olarak kişiye ödenir.

2022 sayılı Kanun kapsamında kişilere bağlanacak 65 yaş aylıklarının ödeme gün ve dönemleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir. Belirlenen gün ve dönemlerde ödemeler; hak sahiplerinin kendilerine veya durumlarına göre vekillerine, vasilerine, kayyumlarına veya velilerine peşin olarak yapılır.

Bilindiği üzere, 2022 sayılı Kanun kapsamında hak sahiplerine yapılan ödemeler daha önce Sosyal Güvenlik Kurumca yapılmakta idi. Sosyal Güvenlik Kurumunca 2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylıkları, hak sahibi kişilerin doğum tarihlerinin son rakamı esas alınarak ödeme tarihleri belirlenmiş idi³⁵. 2022 sayılı Kanun kapsamında hak sahiplerine yapılacak aylık ödemelerinin, yapılan yasal değişikliklere istinaden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına geçmesinden sonra da bu uygulamaya aynı şekilde devam edilmiştir. 65 yaş aylığına hak kazanan kişiler, aylıklarını ödeme dönemlerini (Tüm ödemeler (Başvuru tarihi itibarıyla hak edilen ödemeler, dönem ödemeleri, ek ödemeler vb.) yılın Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında yapılmaktadır) de göz önünde bulundurarak, doğum tarihlerinin son rakamlarına göre ilgili PTT şubelerinden alabileceklerdir.

Buna göre;

- Doğum tarihinin son rakamı 0 – 5 olanlara her dönemin 5 inci günü,
- Doğum tarihinin son rakamı 1 – 6 olanlara her dönemin 6 ncı günü,
- Doğum tarihinin son rakamı 2 – 7 olanlara her dönemin 7 nci günü,
- Doğum tarihinin son rakamı 3 – 8 olanlara her dönemin 8 inci günü,
- Doğum tarihinin son rakamı 4 – 9 olanlara her dönemin 9 uncu günü,

ödeme yapılmaktadır.

³⁵ CAMKURT, age., s.262

5.2. Aylıkların Durdurulması, Yeniden Bağlanması veya Kesilmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında kişilere bağlanan 65 yaş aylıklarının aksine bir durum olmadığı sürece sürekli olarak ödenmesi esastır. Bir takım durum değişikliklerine bağlı olarak aylıkların geçici olarak durdurulması ya da süresiz olarak kesilmesi her zaman mümkündür.

5.2.1. Aylıkların Geçici Olarak Durdurulması ve Yeniden Bağlanması:

2022 sayılı Kanun kapsamında ödenen 65 yaş aylıkları, “adres değişikliği” ne bağlı olarak durdurulur. Durdurulan aylıkların yeniden bağlanması, kişilerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurmasına ve başvurulara istinaden yerine getirilmesi gereken birtakım işlemlere bağlıdır.

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı almakta iken ikametgah adresini başka bir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının görev alanına girecek şekilde değiştiren aylık sahipleri, Vakfın sistemi üzerinde görev listesine düşmektedir. Buna istinaden, Vakıf görevlisi tarafından hane transferi işlemleri başlatılır. Bu durumda, Vakıf Mütevelli Heyeti tarafından “adres değişikliği” şeklinde alınacak karara istinaden aylıklar kesilir.

Resmi olarak ikametgah adresi değişmemiş, bir başka deyişle, adres değişikliği kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmemiş olursa dahi adres değişikliğinin yerinde yapılacak sosyal incelemeler sonucu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf çalışanlarınca fiilen tespit edilmesi halinde de Vakıf Mütevelli Heyetince alınacak “adres değişikliği” kararıyla aylıklar durdurulur.

Yukarıda belirtilen durumlarda, sözkonusu kişilerin 1 (bir) yıl içerisinde yeni ikametgahlarıyla ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvuruda bulunması gerekmekte olup, muhtaçlık halinin devam ettiğinin Vakıf Mütevelli Heyetince tespit edilmesi halinde aylıkları durdurulduğu tarihten itibaren yeniden başlatılır. Aylığın durdurulduğu süre zarfında alınamamış olunan aylıklarda müracaat tarihi takip eden ilk ödeme döneminde toplu olarak kişilere ödenir. Geçici olarak durdurulan aylıklar

için takip eden 1 (bir) yıl içinde başvuruda bulunulmadığı takdirde, kişinin aylığı sistem tarafından tamamen kesilir (feshedilir).

5.2.2. Aylıkların Kesilmesi (Feshedilmesi):

2022 sayılı Kanun kapsamında ödenen 65 yaş aylıkları, geçici olarak kesilebildiği (durdurulduğu) gibi, bazı koşullarda sürekli olarak da kesilmektedir. Yukarıda belirtilen durumların dışında aylık alanın ölümü ve gerekli yaş koşulunun yitilmesi hariç, aşağıda belirtilen nedenlerle kesilen (feshedilen) aylıkların yeniden bağlanabilmesi, kişilerin müracaatına bağlıdır. Bu durumda, yeniden aylık talebi için yapılacak başvurular Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca yeni ve ilk başvuru olarak değerlendirilecektir.

5.2.2.1. Ölüm Nedeniyle Aylığın Kesilmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı almakta olan kişinin ölümü halinde, aylığın kesilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, 65 yaş aylığı almakta iken ölen kişinin yakınları tarafından ölümünün ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına bildirilmesi gereklidir. Bunun yanı sıra ödeme dönemleri öncesi sistem aracılığıyla yapılan merkezi sorgulamalar sonucunda öldüğü tespit edilen kişilerin aylıkları sistem tarafından kesilmektedir. Alınan aylık, ölüm olayının gerçekleştiği tarihi takip eden ilk ödeme döneminin başından itibaren kesilir.

65 yaş aylığı almakta iken ölen kişinin ölmeden önce hak etmiş olduğu aylıkların alınabilmesi için, varisleri tarafından noterden ya da mahkemeden alınmış veraset ilamı (mirasçılık belgesi) ve veraset intikal vergisinden muaf olunduğuna ya da ödendiğine dair belgeyle birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına müracaat edilmesi gerekmektedir. Müracaatla ilgili yapılacak değerlendirme sonucu Vakıf Mütevelli Heyetince "varis eklenmesine" şeklinde alınacak karara istinaden birikmiş olan aylıklar, müracaat tarihini izleyen ilk ödeme döneminde ilgililere ödenir.

5.2.2.2. Feragat (Vazgeçmeye) Bağlı Olarak Aylığın Kesilmesi:

65 yaş aylığı almakta olan kişinin tek taraflı irade beyanına dayalı olarak, aylık almaktan vazgeçmesi durumunda da aylık kesilir. Daha açık bir

ifadeyle, aylık sahibinin kendi isteği ile aylıktan yararlanmak istemediğini yazılı olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına bildirmesi halinde de aylık kesilebilir. Vakıf Mütevelli Heyetince, verilen dilekçeye istinaden alınacak kararla aylık kesilir.

Kişinin almakta olduğu aylığından feragat etmesi (vazgeçmesi) durumunda, aylık kişinin yazılı müracaat tarihini takip eden ilk ödeme döneminin başından itibaren kesilir.

5.2.2.3. Muhtaçlığın Kalkmasına Bağlı Olarak Aylığın Kesilmesi:

2022 sayılı Kanun gereği 65 yaş aylığı almakta olan kişilerin ve hane halkının genel durumunun, durum değişikliği olup olmadığının tespitine yönelik olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı personeli tarafından başvuruda bulunanın ikametgâhına ve çevresine gidilmek şeklinde sosyal inceleme yapılmaktadır. Sosyal inceleme yılın değişik zamanlarında yapılır ve her yıl yenilenir. Bunun yanı sıra aylık almakta olan kişilerin durum değişikliklerinin tespitine yönelik olarak merkezi sistem üzerinden de bir takım kontroller yapılmaktadır.

Merkezi ve sosyal incelemeler sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda; muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde gelir elde edebilecek olması veya nafaka alabilecek olması ya da başka sebeplerle muhtaçlık halinin ortadan kalktığına tespit edilmesi durumunda, muhtaç olmadığına karar verilen kişilerin aylıkları Vakıf Mütevelli Heyeti Kararıyla "Muhtaç Olmama" kararıyla kesilir.

Yapılan merkezi ve sosyal incelemeler sonucu muhtaçlığının ortadan kalktığına tespit edilmesi halinde, muhtaçlığı kalkanların aldığı aylıkla, muhtaçlığın ortadan kalktığına ilişkin tespit yapıldığı, tarihi takip eden ilk ödeme döneminin başından itibaren kesilir.

5.2.2.4. Aylık Alanın Sosyal Güvenlik Kaydının Tespit Edilmesi Nedeniyle Aylığın Kesilmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığına hak kazanabilmek için; hangi ad altında olursa olsun sosyal güvenlik kurumlarından bir gelir

veya aylık almamak, isteğe bağlı prim ödememek, sosyal güvenlik kurumlarına uzun vadeli sigorta kolları kapsamında sigortalı olmayı gerektirecek şekilde bir işte çalışmamak gerekmektedir.

65 yaş aylığı alanların, aylık aldığı dönemde yukarıda belirtildiği şekilde sosyal güvenlik kurumlarına kayıtlarının ya da kayıt olmalarının gerektiğinin tespit edilmesi veya bu kurumlardan gelir ve aylık alınması durumunda, alınan aylık sistem tarafından kesilir.

5.2.2.5. Türk Vatandaşlığından Çıkma/Çıkarılmaya Bağlı Olarak Aylığın Kesilmesi:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı bağlanması için gerekli ilk koşulun, aylık bağlanacak kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerektiği daha önce açıklanmış idi. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan bir kişiye, diğer tüm koşulları taşısa dahi, sözkonusu kanun kapsamında aylık bağlanması mümkün değildir.

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı almakta olan kişinin herhangi bir nedenle Türk vatandaşlığından çıkarılması ya da Türk vatandaşlığını muhafaza etmeksizin yabancı bir ülkenin uyruğuna geçmesi durumunda almakta olduğu aylık kesilir. Bu durumun tespiti, ödeme dönemleri öncesi sistem aracılığıyla yapılan merkezi sorgulamalar neticesinde tespit edilir.

2022 sayılı Kanun gereği 65 yaş aylığı almakta olanların aylıkları, Türk vatandaşlığının yitirildiği tarihi takip eden ilk ödeme döneminin başından itibaren kesilir.

5.2.2.6. Aylığın Bir Yıl Boyunca Aralıksız Olarak Alınmamasına Bağlı Olarak Kesilmesi:

Ödeme dönemleri öncesi sistem aracılığıyla yapılan merkezi sorgulamaların sonucunda; aylığı bir yıl boyunca aralıksız olarak almadığı tespit edilen kişilerin aylıkları, sistem tarafından aylığın ilk defa alınmadığı

tarihi takip eden ilk ödeme dönemi başından itibaren kesilir. Belirtmek gerekir ki, burada esas olan aylığın aralıksız olarak 4 (dört) dönem boyunca alınmamasıdır. Aylıkların ilgililer tarafından düzensiz bir şekilde alınmış olması, aylığın 4 (dört) dönem aralıksız alınmama şartını sağlamadığından, aylığın kesilme nedeni olarak kabul edilmeyecektir.

İlgililer tarafından zamanında çekilmediği/çekilemediği için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının hesaplarına iade edilen aylıklar, 65 yaş aylığı almakta olan kişiler tarafından talep edilmesi halinde Vakıf görevlilerince, talep tarihini takip eden ilk ödeme döneminde kişilere ödenir. Bu işlem için Vakıf Mütevelli Heyetinin herhangi bir karar vermesi gerekmemekte olup, yapılan işlemle ilgili Vakıf Mütevelli Heyetinin toplantı gündemine bilgi olarak sunulmaktadır.

5.3. Aylıkların Geri Alınması:

2022 sayılı Kanun uygulamasında 65 yaş aylığı almakta olan kişiler veya aylık sahiplerinin eş, anne, baba, vasi, kayyum, veli veya vekilleri, aylıkların kesilmesini gerektiren durum değişikliklerini en geç 3 (üç) ay içerisinde ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına bildirmek zorundadırlar. Bu bildirim yükümlülüğüne uymayarak yersiz olarak aylık almaya devam edenlere ödenmiş olan aylıklar, kendilerinden geri alınır. Kişiler tarafından yersiz olarak alınmış olan aylıklar, kendilerine yapılan ödeme tarihinden geri tahsil edildiği tarihe kadar geçen süre için hesaplanacak kanuni faiziyle birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca borç tahakkuk ettirilerek, takip ve tahsili sağlanır.

Bildirim süresi içerisinde bildirim yükümlülüğüne uyulmuş olmakla veya aylık hakkından feragat talebinde bulunulmakla birlikte, süresinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ya da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca aylık kesme işleminin yapılmayarak aylıkların ödenmeye devam olunması durumunda, geri tahsil edilecek aylık tutarları için, kişilerden ayrıca kanuni faiz veya Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) aylık değişim oranlarına göre bir fark alınmaz. Yersiz aylık alınmasının nedeninin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının veya ilgili Vakfın işlemi süresinde

yapmamış olmasından kaynaklanması durumunda, yersiz olarak ödenmiş olan aylığın esas tutarı sebebiyet veren kişilerden tahsil edilir.

2022 sayılı Kanun kapsamında alınan 65 yaş aylığının kesilmesi gereken ödeme dönemi başından itibaren her ne şekilde olursa olsun, fazla ve yersiz ödenmiş olan aylıklar ve tahakkuk ettirilmiş kanuni faiz tutarları, borcun tahsilinden önce aynı kişiye tekrar aylık bağlanması durumunda, aylıklardan mahsup edilir.

5.4. Gerçeğe Aykırı Belge Düzenleyenlerden Aylıklarının Geri Alınması:

2022 sayılı Kanun kapsamında sağlanan 65 yaş aylığına hak kazanabilmek için gerçeğe aykırı belge düzenlendiğinin tespit edilmesi durumunda, ödenmiş olan aylıklar için ödeme tarihinden tahsil tarihine kadar geçen süre için Türkiye İstatistik Kurumunca her ay için belirlenen Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak kanuni faiz tutarıyla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca borç tahakkuk ettirilerek, takip ve tahsili sağlanır.

Hak edilmediği halde ödendiği anlaşılan aylıkların hak sahibinden tahsili imkanının bulunmadığı durumlarda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca tahakkuk edilen borç, aylığın ödenmesinde kasıt, kusur veya ihmali olduğu tespit edilenlerden müteselsilen tahsil edilir.

Hak edilmediği halde gerçeğe aykırı belge düzenlenmek suretiyle aylık alındığının tespiti halinde; yukarıda açıklanan tahakkuk ve tahsil işlemlerinin yanı sıra, gerçeğe aykırı belgeleri düzenleyen ve kullananlar hakkında Türk Ceza Kanunu gereği ceza kovuşturması yapılması için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunulur³⁶. Belgeleri düzenleyenlerin kamu görevlisi olduğunun tespiti halinde, bu kişiler hakkında ayrıca idari soruşturma yapılır.

³⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında özetle; 2022 sayılı Kanun gereği 65 yaş aylığı konusunda beyan olunan bilgilerin ilgili makam tarafından araştırma yapılmasını gerektirmesi halinde, suçun oluşmayacağına ve yalan beyanın tespit edilip başvurunun reddinin gerektiğine hükmetmiştir (YCGK, 18.03.2003 Tarih, E.2003/6-20, K.2003/41). (Kaynak: Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı www.kazanci.com 04.09.2013)

6. AYLIK KARARINA İTİRAZ, YARGI YOLUNA BAŞVURMA ve AYLIKLARIN HACZİ:

6.1. Aylık Bağlamayla İlgili İşlemlere İtiraz ve Yargı Yoluna Başvurma:

2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylığı bağlanmasıyla ilgili olarak Sosyal Yardımlaşma Vakfı Mütevelli Heyetinin yaptığı inceleme ve değerlendirmeler sonucu vermiş olduğu kararlara karşı her türlü itirazlar, öncelikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına yapılır. Başvuru sahibinin vakıf mütevelli heyetinin almış olduğu karara itirazını yazılı olarak yapması gerekir. İtirazla ilgili varsa bilgi ve belgelerin itiraz gerekçesinin belirtildiği yazılı dilekçeyle birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına verilmesi gereklidir. Bunun üzerine, başvuru sahibinin dosyası yeniden görüşülmek üzere vakıf mütevelli heyetine sunulur.

Bilindiği üzere, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve amaç yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları ile idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenlerce açılan tam yargı davaları idari dava türleri olarak sayılmaktadır. 6352 sayılı Kanununun³⁷ 60 ıncı maddesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanununun³⁸ "İtiraz" başlıklı 45 inci maddesinde çok önemli değişiklikler yapılarak birçok yeni dava türünde temyiz yolu kapatılarak bölge idare mahkemelerinin göreceği işler kapsamına alınmış olunmakla birlikte, 2022 sayılı Kanunla ilgili davalara bakmakla yetkili mahkeme ve temyiz merci konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır³⁹. Yeri gelmişken belirtelim ki, 2022 sayılı Kanun uygulamasından kaynaklı davalarda verilen kararlarda, 2000 yılından beri bölge idare mahkemeleri nezdinde itiraz yoluna başvurulmaktadır.

³⁷ Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun, 02.07.2012 tarihinde TBMM' de kabul edilmiş, 05.07.2012 tarihli ve 28344 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

³⁸ Kanun 06.01.1982 tarihinde T.B.M.M' de kabul edilmiş, 20.01.1982 tarihli ve 17580 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

³⁹ Hüseyin BİLGİN, "Üçüncü Yargı Paketinde İdari Yargıda Yargılamanın Hızlandırılmasına İlişkin Getirilen Yenilikler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2012 (103), s.320, 324

Bu bağlamda, 2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaş aylıklarının bağlanması, durdurulması, kesilmesi, reddi, azaltılması vb. işlemler idari tasarrufa dayalı işlemler olup, idari işlemlerden doğan ihtilafların çözüm yerinin ise idari yargı olduğuna tereddüt bulunmamaktadır. 2022 sayılı Kanunun uygulanmasından kaynaklı davaların, idare mahkemeleri nezdinde açılması gerekmektedir. İdare mahkemelerinin vermiş olduğu kararlara itirazların ise bölge idare mahkemelerine yapılması gerekmektedir. Yüksek mahkeme birçok kararında, 2022 sayılı Kanunla ilgili uyuşmazlıklarda idari yargının yetkili olduğuna ve adli yargı tarafından verilmiş olan kararları, yargı yolu bakımından reddine karar verilmesi gerektiği yönünde hüküm tesis etmiştir⁴⁰.

6.2. Aylıkların Haczi:

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununda⁴¹ 6353 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴² ile yapılan değişiklikle eklenen Ek Madde 2 ile 2022 sayılı Kanun gereği verilen yaşlılık ve özürlü aylıklarının, kişinin rızası olsa bile haczedilemeyeceği, başkasına devir ve temlik edilemeyeceği, hüküm altına alınmıştır. Yüksek mahkemede hem geçmişte hem de güncel kararlarında belirtilen kanuni düzenlemeye uygun kararlar vermiştir⁴³.

2022 sayılı Kanun gereği bağlanan aylıkların haczi, devri ve temlik edilebileceğiyle ilgili herhangi bir hüküm anılan kanunda yer almamaktadır. 2022 sayılı Kanunun uygulamasına yönelik yönetmeliğin 18' inci maddesinde nafakaya ilişkin haklar saklı kalmak kaydıyla, aylıkların kişinin rızası olsa bile haczedilemeyeceği, başkasına devir ve temlik edilemeyeceği düzenlenmiştir. 2022 sayılı Kanun gereği bağlanan aylıkların hacziyle ilgili herhangi bir hükmün olmaması da dikkate alınarak, 3294 sayılı Kanunla

⁴⁰ Y.10. HD. 22.03.2010 Tarih, E.2009/17926, K.2010/3967, 21.HD. 08.04.2010 Tarih, E.2009/5964, K.2010/4051, Y.10.HD. 05.05.2011 Tarih, E.2010/16468, K.2011/6782, Y.10.HD 30.04.2012 Tarih, E.2011/3308, K.2012/7625 (Kaynak: Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı www.kazanci.com 05.09.2013)

⁴¹ TBMM' de 29.05.1986 tarihinde kabul edilmiş, 14.06.1986 Tarihli ve 19134 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

⁴² TBMM' de 04.07.2012 tarihinde kabul edilmiş, 12.07.2012 Tarihli ve 28351 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır

⁴³ Y.12.HD. 22.11.2012 Tarihli, E.2012/16683, K.2012/34378 (Kaynak: Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı www.kazanci.com 06.09.2013)

2022 sayılı Kanun uygulamasına yönelik hükümler birlikte değerlendirildiğinde; yönetmelikte yer alan “nafakaya ilişkin haklar saklı kalmak kaydıyla” ifadesinin anılan kanun hükmüne açıkça aykırı olduğu görülecektir. Kanunda kesin bir şekilde sınırlanmış ve açıkça belirtilmiş bir konuda, yönetmelik düzenlemesiyle kişilerin aleyhine bir hususun (nafaka borçlarında haciz konulabileceği gibi bir istisnai durum) düzenlenmesinin hukuki olmayacağı açıktır. Bu yasal düzenlemeler ve yargı kararları ışığında, düşüncemize göre 2022 sayılı Kanun gereği bağlanan 65 yaş aylıklarının nafaka borçları dahil herhangi bir nedene dayalı olarak haczi, devri ve temlik mümkün değildir.

Yasal düzenlemelerde 2022 sayılı Kanun gereği bağlanan 65 yaş aylıklarının hiçbir istisna getirilmeksizin haciz edilemeyeceği, devir ve temlik edilemeyeceği hüküm altına alınmış olmakla birlikte, uygulamada bu yasağın zaman zaman ihlal edildiği görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, bankaların, alacaklı kişilerin icra müdürlüklerine başvurmak suretiyle 2022 sayılı Kanun gereği aylık veya fark aylık ödemekle kurum ve kuruluşlara yazı göndererek kişilere ödenecek aylıkların üzerine haciz koymak istedikleri görülmektedir. Bu durumlarda, ilgili kurum ve kuruluşların kanunun emredici hükmünden hareketle haciz talebini reddetmesi gerekmektedir. Ancak, haciz talebinin reddedilmeyip uygulanması halinde, aylık almakta olan kişilerin ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde derhal itirazda bulunması gereklidir. Yapılacak itiraza istinaden, ilgili kurum ve kuruluşların haczi derhal kaldırması gerekmektedir. Yine, kanunun açık hükmüne aykırı hareket eden kişiler hakkında idari ve adli yönden gerekli işlemlerin yapılması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile adli merciler nezdinde şikayette bulunulabilir.

SONUÇ

2022 sayılı Kanun uygulamasıyla herhangi bir şekilde prim ödeme şartına bağlı olmaksızın 65 yaşını doldurmuş kişilere bağlanan aylıklar sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak yapılmaktadır. Prim ödeme koşuluna dayanmayan bu aylıklar, 65 yaş ve üzeri kişilerin asgari düzeyde yaşamlarını ve sosyal güvenliklerini sağlamaya yönelik olup, devlet bütçesinden sosyal yardım yapılması esasına dayalıdır. Bir başka deyişle, 65 yaş

ve üzeri kişiler herhangi bir prim ödeme ya da sigortalı olma şartına bağlı olmaksızın Devlet tarafından sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır.

2022 sayılı Kanun kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve 65 yaşını doldurmuş kişilere aylık bağlanmaktadır. Söz konusu kanun kapsamında aylık almak ve sosyal güvenceye sahip olmak için gerekli olan şartlar ise özetle; belirli bir yaşta olma, kanunen bakmakla yükümlü kişinin olmaması ve muhtaçlık sınırı altında gelire sahip olma şeklinde sıralanabilir.

Yeterli olmamakla birlikte, özellikle yapılan son düzenlemelerle muhtaçlık sınırının asgari ücrete dayalı hale getirilmesi; hem aylıkların bir miktar artışını hem de 2022 sayılı Kanunun uygulama alanının genişlemesini sağlamıştır. Yine, 2022 sayılı Kanuna göre bağlanacak aylıkların en temel şartlarından olan muhtaçlığın tespitine yönelik yöntem değişikliğine gidilerek, hane gelirinin yanı sıra harcamalarda göz önünde bulundurulmaya başlanılmıştır. Muhtaçlığın belirlenmesinde, harcamaların dikkate alınması gerekli olmakla birlikte, nesnel bir tespit için harcamaların kaynağının da sosyal inceleme sırasında uzmanlarca tespit edilmesinin zorunluluk olduğu değerlendirilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2022 Yaşlı ve Engelli Aylıkları Kılavuzu, Ankara,2013

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 16.02.2012 tarihli, B.02.1.SYD.0.73.00. 00.010.06.01-591 (2012/07) sayılı Genelge,

ALTAN Ömer Zühtü, ŞİŞMAN Yener, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 2003, 7 (2)

ALTAN Ömer Zühtü, Sosyal Politika Dersleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2006

BAHAR Aynur, PARLAK Serap, “Yaşlılık ve Evde Bakım”, Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, 2007

Kamu-İş; C:13, S:3/2014

BAYBORA Dilek, Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007

BEĞER Tanju, YAVUZER Hakan, “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, Klinik Gelişim, 2012, S. 25 (3)

BİLGİN Hüseyin, “Üçüncü Yargı Paketinde İdari Yargıda Yargılamanın Hızlandırılmasına İlişkin Getirilen Yenilikler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2012 (103)

CAMKURT, Mehmet Zülfi, “2022 Sayılı Kanun Uygulamasında Aylık Bağlamada Usul ve Esaslar”, Mali Çözüm, Eylül-Ekim 2010,

ÇENBERCİ Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, Ankara, 2007

DİLİK Sait, Sosyal Güvenlik, Kamu-İş, Ankara, 1991

ER Dilek, “Psikososyal Açıdan Yaşlılık”, Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2009, 4 (11)

ERDÖNMEZ Pelin Ataman, “Küresel Demografik Değişim Süreci ve Finansal Sektör Üzerindeki Etkileri”, Bankacılar Dergisi, 2007, S.62

GÜZEL Ali, OKUR Ali Rıza, CANIKLİOĞLU Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, 14.Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2012

GÜZEL Ali, OKUR Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, Ekim-2012

GÜVERCİN Cemal Hüseyin, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliği Tarihçesi”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Ankara, 2004, Cilt:57, Sayı:2

İÇLİ Turhan, “Engellilerin 2022 Sendromu”, 20.09.2013 tarihinde <http://www.altinokta.org.tr/yazarlar.php> veri tabanından erişildi.

Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı www.kazanci.com

KURT Resul KURT, GÖKTAŞ Murat, ÖZDAMAR Murat, ÇAKAR Erden, Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Güvenlik Rehberi, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Eylül-2012

MANDIRACIOĞLU Aliye, “Dünyada ve Türkiye’ de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, Ege Tıp Dergisi, 2010, 49 (3)

ÖĞÜT Serdal, ATAY Emrah, “Yaşlılık ve Oksidatif Stres”, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2012, 19 (2)

SÖZER Ali Nazım, Sosyal Devlet Uygulamaları, Cemiyet Yayınları, İzmir, 1997

ŞAKAR Müjdat, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, 5.Baskı, İstanbul, 2013

ŞAKAR Müjdat, Sosyal Sigortalar Uygulaması, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, Şubat-2011

ŞAKAR Müjdat, Meslek Yüksekokulları İçin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, Mart-2010

YILMAZ Ataman, Tahsis Mevzuatı ve İşlemleri, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Tahsisler Daire Başkanlığı Yayını, Ankara

World Health Organization (WHO), Active Ageing:A Policy Framework, A Contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid, 2002-April, pp.6 <http://www.who.int/ageing/publications/activeageing/en/index.html>
Erişim:30.10.2013

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu

Kamu-İş; C:13, S:3/2014

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun

6353 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Özürlü Ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik